

УДК 342.92

ПУБЛІЧНА АДМІНІСТРАЦІЯ: ШЛЯХ РОЗВИТКУ Й ЕФЕКТИВНЕ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЧЕРЕЗ ЗДІЙСНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО РОЗСУДУ

Олена СЕМЕНІЙ,

аспірант кафедри адміністративного права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

SUMMARY

The article gives an overview of approaches generalized to management of authorized bodies in the practice of different countries at different phases. The author examines the activities of the public administration, which presuppose the implementation of administrative discretion. The research handles the essential requirements of administrative discretion. The conclusion is made as today it is impossible to affirm definitively that the management of subjects of public administration is carried out at the highest level, but increasing capacity and significant changes in activity towards the implementation of good governance in terms of rapid globalization are seen.

Key words: public administration, good governance, administrative authority, administrative discretion, effective governance.

АНОТАЦІЯ

У статті подається огляд узагальнених підходів до здійснення управління уповноваженими органами в практиці різних країн на різних етапах. Досліджується діяльність публічної адміністрації, що полягає в здійсненні адміністративного розсуду. Розглядаються істотні вимоги до застосування адміністративного розсуду. Робиться висновок, що на сьогодні не можна остаточно стверджувати про те, що управління суб'єктами публічної адміністрації здійснюється на найвищому рівні, проте простежується підвищення потенціалу та значні зміни в діяльності в бік здійснення належного управління в умовах швидких темпів глобалізації.

Ключові слова: публічна адміністрація, належне управління, адміністративні повноваження, адміністративний розсуд, ефективне урядування.

Постановка проблеми. З аналізу досвіду й практики зарубіжних країн, зокрема США, Німеччини, Франції, Великобританії, Індії, Китаю, убачаємо, що публічна адміністрація як демократична установа повинна будуватися на структурі і процесах, серед яких відповідальність, прозорість, децентралізація, можливість проводити легітимні вибори та незалежно здійснювати правосуддя, діяти під контролем парламенту. Крім того, вона повинна боротися з ізоляцією задля захисту суспільних благ, активно залучати громадянське суспільство і приватний сектор, користуватись наявними можливостями, зокрема сучасними інформаційними та комунікаційними технологіями, для сприяння участі й зміцнення партнерських відносин між секторами, групами та рівнями влади. Пожвавлення розвитку діяльності публічної адміністрації в інтересах людей потребує зусиль із реформування, які включають ці характеристики.

Для належного управління неминучим є здійснення суб'єктами публічної адміністрації адміністративного розсуду. Адміністративний розсуд має місце, якщо достатньо визначений закон уповноважує суб'єкта публічної адміністрації самостійно вирішувати справу в межах та в спосіб, які встановлюють цей закон і загальне право, і коли таке рішення контролюється судом лише стосовно юридичних меж його застосування. Нерозуміння суб'єктами публічної адміністрації правової природи адміністративного розсуду та меж його застосування ускладнює практику застосування ними законодавства і призводить до неефективної адміністративної діяльності й зловживання цими органами наданим розсудом.

Актуальність теми. Питанням особливостей і досвіду здійснення ефективного функціонування публічної адміністрації в різних країнах приділяли уваги такі автори зарубіжного походження, як Костянтин Стефану (Греція), Фінер Герман (Великобританія), Канг Лили (США), Коч Чарльз Х. молодший (США), Лакшеендер Кумар (Індія),

Маршаха Карн (Індія), Вайшанов Шрішті (Індія), Реймонд Хо Ши-Кеунг (Китай), Шапіро Мартін (Великобританія) та інші.

Ці дослідники й науковці розглядали міжнародну правову доктрину розвитку публічної адміністрації та її ефективне функціонування окремо щодо кожної країни чи в порівнянні з іншою, більш розвиненою, проте питання узагальнення й аналіз спільних характеристик здійснення суб'єктами публічної адміністрації адміністративного розсуду різних країн не були предметом їх дослідження та залишилось поза увагою авторів.

Метою статті є дослідження й аналіз шляхів розвитку публічної адміністрації та забезпечення ефективного функціонування суб'єктами публічної адміністрації через здійснення ними адміністративного розсуду в різних країнах, зокрема в США, Німеччині, Франції, Великобританії, Індії, Китаї.

Виклад основного матеріалу дослідження. Публічна адміністрація є важливою сполучною ланкою між громадянами й урядами. За останні 70 років підходи до здійснення управління уповноваженими на це органами в практиці різних країн зазнали деяких змін і трансформації [4, с. 1487–1488], що умовно можна виокремити в 4 етапи: традиційна система публічного адміністрування, публічне управління, нове публічне управління й управління (зовсім недавно).

З урахуванням практики та концептуальних місцевих особливостей кожної країни, зокрема США, Німеччини, Франції, Великобританії, Індії, Китаю, ці періоди мають свої особливості, за якими й різняться між собою. Проте, узагальнюючи, зазначимо, що кожний етап відображає зміни в його внутрішньому та зовнішньому середовищах.

Так, історично склалося, що публічна адміністрація сприймалась як сукупність державних структур, інститутів і процесів. Вона характеризувалась, серед іншого, за ієрархією, послідовністю, неупередженістю,

стандартизацією, раціональними повноваженнями і професіоналізмом. Крім того, вона повинна була забезпечити безпеку людей і захист власності, установлення й дотримання стандартів у суспільстві і підтримувати верховенство закону. Проте на практиці традиційна публічна адміністрація була піддана різкій критиці в 1970-і роки й охарактеризована як така, що лише затягує вирішення питань, є витратанням ресурсів, занадто багато уваги зосереджує на процесі та процедурах, а не на досягненні результатів.

Другий етап – публічне управління, що орієнтоване на застосування принципів управління, включаючи ефективне використання ресурсів, орієнтацію на клієнта, опору на ринкові сили й більшу чутливість до суспільних потреб. Воно закликає до розширення ролі приватного сектора, тим самим мінімізувати розмір публічного сектора і сферу традиційного публічного адміністрування. Воно прагнуло використати принципи приватного сектора в організаціях публічного сектора.

Третій період – нове публічне управління, продовжує попередні тенденції. Воно направлене на орієнтовані на результат партнерські відносини між публічним і приватним сектором з метою надання послуг громадянам. Його основними принципами є такі:

- гнучкість для адміністраторів, щоб упоратися з поточними змінами в національному й глобальному навколишньому середовищі;

- розширення прав і можливостей громадян з метою сприяння більш ефективному, підприємницькому й орієнтованому на результати управлінню;

- нові механізми відповідальності, що виходять за встановлені межі й при цьому забезпечують пошук інновацій і отримання результатів;

- уведення принципів бізнесу в публічні справи;

- заохочення професійної етики в публічній сфері;

- управління продуктивністю і складання бюджету.

Четвертий етап – управління, було визначено як система цінностей, політики й інститутів, за допомогою яких суспільство управляє своїми економічними, соціальними та політичними справами через взаємодію всередині й між державою, громадянським суспільством і приватним сектором. Воно включає в себе механізми та процеси для громадян і груп з метою висловлювання ними своїх інтересів, урегулювання власних розбіжностей і реалізації своїх законних прав і обов'язків. Так, саме правила, інститути й практики встановлюють обмеження і створюють стимули для приватних осіб, організацій і фірм. При цьому на сучасному етапі в управлінні беруть участь три суб'єкти: держава, яка створює сприятливе політичне і правове середовище; приватний сектор, який створює робочі місця й доходи; і громадянське суспільство, що сприяє соціально-політичній взаємодії. Сутність управління полягає в ефективній взаємодії між цими трьома типами суб'єктів щодо сприяння розвитку в інтересах людей і суспільства загалом.

Розглядаючи управління детальніше, варто зазначити, що управління розділяють на три виміри: політичне, економічне та соціальне. Політичне управління означає низку процесів, за допомогою яких суспільство досягає консенсусу та реалізує норми, права людини, закони й політику. Економічне управління є архітектурою для національної та міжнародної економічної діяльності, у тому числі процесів управління виробництва товарів і послуг, а також для здійснення керування й захисту природних, фінансових і людських ресурсів. Соціальне управління являє собою сукупність норм, цінностей і переконань, які керують соціальними рішеннями та поведінкою. Кожен вимір управління впливає і взаємодіє з двома іншими вимірами.

Належне управління стосується питання про те, як суспільство може організувати себе, щоб забезпечити рівні можливості й рівність (соціальну та економічну справедливість) для всіх громадян. Належне урядування є цінністю саме по собі, але це також найбільш важливі засоби для досягнення цілей розвитку тисячоліття: викорінювання крайньої бідності й голоду, досягнення загальної початкової освіти, заохочення рівності чоловіків і жінок, скорочення дитячої смертності, поліпшення материнського здоров'я, боротьба з ВІЛ/СНІД та іншими захворюваннями, а також сприяння екологічній стійкості й глобальному партнерству з метою розвитку.

За останні кілька десятиліть підвищення потенціалу публічної адміністрації є одним із найбільш важливих питань, із якими стикаються країни з економікою, що розвивається. Зі швидкими темпами глобалізації публічний сектор знаходиться під ще більшим тиском, щоб підвищити її здатність справлятися з новими викликами й можливостями, що відкриваються в результаті глобалізації, такими як нові інформаційні та комунікаційні технології, розширення торгівлі й інвестицій, підвищення уваги на такі суспільні блага, як навколишнє середовище і права людини, а також активна роль глобальних інститутів, таких як Світова організація торгівлі, що впливають на процеси розвитку на рівні країн. Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй прийняла резолюцію, у якій закликала держави-члени розробити й реалізувати стратегії щодо боротьби з корупцією. Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) схвалила конвенцію щодо боротьби з корупцією, яка була схвалена країнами-членами, визнаючи, що підкуп державних посадових осіб багатонаціональних корпорацій у країнах, що розвиваються, є кримінальним злочином. Міжнародний бізнес-сектор потребує правил, які б сприяли інвестиціям, а не державним органам управління, що ущемляють ініціативи приватного сектора. Вищезазначене й пов'язані із цим дії, які стали результатом швидких темпів глобалізації, змістили фокус публічного сектора: від контролю до підзвітності і прозорості в діях уряду – тенденція, яка, імовірно, триватиме й розширюватиметься.

Незважаючи на істотні відмінності у фокусі кожного з вищезгаданих етапів, публічна адміністрація є необхідною для виконання основних функцій держави, у тому числі для підтримання законності й порядку, установлення соціальних стандартів і цілей, захисту вразливих груп у суспільстві тощо.

Сутність публічної адміністрації як демократичного інституту полягає в використанні принципів належного урядування для розробки структури публічних установ, їхніх внутрішніх процесів, механізмів і місій. Простіше кажучи, це означає, що публічна адміністрація як демократичний інститут має такі характеристики:

- підзвітність і прозорість;

- децентралізованість;

- відіграє важливу роль у забезпеченні справедливих і законних виборів;

- заснована на системі стримувань і противаг між виконавчою владою й парламентом;

- відіграє центральну роль у боротьбі з відчуженням і захисті прав меншин і вразливих груп населення;

- має достатній потенціал управління з метою розширення доступу до правосуддя;

- захищає суспільні блага;

- забезпечує сприятливе середовище для активної участі й ролі громадянського суспільства та приватного сектора;

- використовує потужність інформаційних і комунікаційних технологій з метою розширення доступу та участі громадян у процесі розвитку;

– сприяє і зміцнює партнерські відносини різних типів для досягнення цілей.

Діяльність публічної адміністрації здійснюється шляхом застосування адміністративного розсуду. Так, адміністративний розсуд, по суті, є владою, здійснення якої покладено законом на суб'єктів публічної адміністрації для вирішення і визначення правильного курсу дій з метою сприяння досягнення організаційних цілей і виконання поставлених завдань.

У різних країнах майже всі адміністративні повноваження органів публічної адміністрації діяти на власний розсуд, а також обмеження на їх використання визначаються в законодавстві.

Водночас була висловлена думка [3, с. 8], що саме поняття адміністративного розсуду включає право вибрати не більше ніж один можливий курс діяльності, що можна охарактеризувати як «діяльність групи розумних людей, котрі мають різні думки, одну з яких варто обрати в певному випадку». Це визначення адміністративного розсуду підкреслює право вибору суб'єктів, оскільки належність дискреційного рішення не може бути повністю визначена об'єктивним способом, оскільки остаточної «правильної формули» для нього не існує. Це підкреслює ступінь маневру під час прийняття рішення, що коливається між наданими широкою та вузькою компетенціями. У випадках, коли суб'єкт публічної адміністрації має велику свободу дій, він зазвичай буде керуватися суб'єктивними стандартами, такими як «справедливе й розумне» і «як він вважає за потрібне». Але якщо здійснення розсуду обмежується правилами або критеріями, які не дозволяють багато простору для інтерпретації, тоді така діяльність здійснюється в наданих законом вузьких межах.

Насправді більша частина прийнятих на власний розсуд рішень обходить судовий контроль, відтак, як виявляється на практиці, потенціал несправедливості неминуче стає неконтрольованим при здійсненні повноважень.

Здійснення дискреційних повноважень за відсутності належної відповідальності й монополія є основними причинами корупції [2, с. 64]. Це означає, що збільшення ролі уряду поставило бюрократизм у монополне становище та розширило можливості для необмеженого адміністративного розсуду. Надмірне регулювання, посилення бюрократичного свавілля, а також відсутність адекватної відповідальності й прозорості системи – це все результати корупції. Держава втручається в економіку, щоб забезпечити основу для економічної та соціальної діяльності: захист особистих і майнових прав, надання суспільних благ, що не поставляються на ринок, перерозподіл доходів, а також надання можливостей для отримання освіти, охорони здоров'я і зайнятості. Проте втручання держави, імовірно, також розширить свободу дій публічних посадових осіб для прийняття рішень. Таке зловживання безконтрольним розсудом є однією з основних причин корупції.

За результатами дослідження, проведеного Організацією Об'єднаних Націй, щодо виявлення основних причин корупції, хабарництво визнано другою найбільш проблемною причиною існування корупції, оскільки хабарі можуть слугувати як заохочення чи стимулювальні виплати для публічних посадових осіб для виконання своїх завдань. Однак встановлено, що фірми і приватні особи готові платити, щоб уникнути затримок у тих випадках, коли, наприклад, урядове відомство затягує строки прийняття рішення, або послуги, такі як отримання водійських посвідчень, затримуються. Водночас проблемою є також випадки, коли «гонорари» необхідні для навіть звичайних послуг, тоді така система може серйозно підірвати легітимність держави.

Після аналізу виявлених причин з урахуванням позитивного досвіду успішного реформування для викорінення такого явища, як корупція, хабарництва зокрема, було запропоновано кілька таких правил ефективного проведення реформ:

- створення сильної політичної волі, що, у свою чергу, є критичною відправною точкою для стійких і ефективних програм антикорупції;

- фокусування на профілактиці й зміні системи шляхом створення культури професіоналізму та професійної підготовки, забезпечення адекватної оплати і стримування;

- визначення урядових заходів і огляд норм матеріального права й адміністративних процедур;

- забезпечення функціонування механізмів відповідальності та вивчення передового досвіду і прикладів інших країн;

- затвердження належного законодавства щодо боротьби з корупцією;

- створення й запровадження широкої сфери реформ, зокрема, шляхом створення міцних партнерських відносин із громадянським суспільством і приватним сектором.

З урахуванням зазначеного важливо, щоб внутрішнє законодавство, зокрема безпосередньо процесуальні норми, правила й порядок, які впливають на поведінку суб'єктів публічної адміністрації, гарантували кращу якість управлінської діяльності.

Незважаючи на занепокоєння та заяви про наявність несправедливості при здійсненні адміністративного розсуду суб'єктами публічної адміністрації, професором Девісом із Університету Луїзіани (США) проаналізовано позитивний аспект використання розсуду. Так, на його думку, «розсуд є інструментом, незамінним для індивідуальної справедливості. Законодавчі норми єдині, не впливають на розсуд, не можуть охопити всі випадки і складності сучасного управління й сучасного правосуддя. Здійснення адміністративного розсуду є своєрідною креативністю в управлінні та законодавчій сфері» [3, с. 11–12].

Існують численні переваги адміністративного розсуду, серед яких такі: суб'єкти публічної адміністрації добре володіють матеріалом, сферою здійснення своїх повноважень, знають, як отримати кращий результат; є більш швидким і ефективним способом вирішення спору; для отримання ефективного результату суб'єкт має бути уповноважений достатньою кількістю розсуду.

Отже, розсуд виявляє гнучкість у законодавстві. Із поширенням управлінської діяльності законодавство повинно встановлювати достатньо загальні норми та загальні принципи для здійснення суб'єктом публічної адміністрації належного адміністрування з можливістю діяти й робити відповідний вибір у тих чи інших окремих випадках. Відтак потреба в адміністративному розсуді для полегшення виконання цих заходів не викликає сумнівів. Однак постає питання: наскільки ефективно адміністративний процес пристосував позитивну концепцію здійснення адміністративного розсуду уповноваженими суб'єктами в їх щоденній діяльності? Цей аспект і питання щодо зловживання суб'єктами наданою компетенцією буде проаналізовано окремо.

З іншого боку, задля збереження довіри громадян і суспільства загалом законодавства розглянутих зарубіжних держав використовують норми і правила для обмеження та скорочення адміністративного розсуду за рахунок використання таких підходів: 1) забезпечення ефективного урядування; 2) забезпечення справедливого урядування, урахування загальних принципів права;

3) посилення засобів правового захисту від можливого оскарження; 4) уповноваження належних суб'єктів на здійснення адміністративного розсуду.

Так, забезпечення ефективного урядування за своїм змістом становить такі два напрями, як вироблення законодавцем норм і правил та їх реалізація. Здійснення ефективного урядування полягає в належному дотриманні обов'язкових правил, тому суб'єкти публічної адміністрації й суспільство повинні бути зацікавлені в установленні та узагальненні стандартів і правил в окремі кодекси поведінки.

Наприклад, Організація економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР), що створена з метою координації економічної політики країн-членів ОЕСР і погодження програм допомоги країнам, що розвиваються, у своїх Рекомендаціях закликає держав-членів до проведення аналізу впливу положень законодавства, для того щоб переконатись, що запропоновані норми підходять для досягнення заявлених цілей. Важливим питанням є сумісність законодавчих норм і правил та їх функціональність, тобто те, наскільки прийняті норми слугують цілям і застосовуються в житті [1, с. 2]. Іншим питанням є наявність стимулів як альтернативних форм управлінської діяльності для досягнення визначених законодавчими нормами цілей (тендери, конкурси, де передбачено дотримання окремої процедури). Крім того, важливою рекомендацією ОЕСР було зазначено запровадження альтернативного керування, такого як саморегулювання, сумісне регулювання, тобто мається на увазі, що законодавець установлює обов'язкові правила, а зацікавлені особи (окремі відомства, департаменти, служби) додатково в межах своєї установи встановлюють професійні стандарти і правила, дотримання яких для них є обов'язковим.

Ефективне впровадження норм і правил неможливе без інститутів і механізмів забезпечення справедливості й відкритості. Однією з основних причин неефективного управління є заплутаність і суперечливість сфери дії цих норм. Щоб уникнути проблем, уповноважені органи повинні постійно з'ясувати та контролювати, якою мірою можна вже чинне законодавство замінити, доповнити чи внести зміни з урахуванням перехідних положень.

Другий підхід – забезпечення справедливого урядування, урахування загальних принципів права – включає необхідність дотримання таких принципів:

– законності й верховенства права, що полягає в здійсненні наданих повноважень відповідно до положень законодавства;

– адекватного мислення, оскільки є передумовою для прийняття законних адміністративних рішень;

– рівності, що застосовується під час порівняння ситуацій чи обставин. Так, акцент указанного принципу в тому, що схожі ситуації повинні розглядатись за одних і тих самих умов, якщо немає об'єктивних підстав, які виправдовують різницю в процедурі. Принцип рівності пов'язаний із принципом належної аргументації. У континентальних правових системах, зокрема Франції, суб'єкти публічної адміністрації повинні продемонструвати суттєве обґрунтування різного застосування одних і тих самих норм, тоді як, відповідно до законодавства Англії, рішення має бути єдине, яке розумно може прийняти уповноважений суб'єкт [1, с. 6];

– пропорційності, що вимагає, щоб здійснена суб'єктами публічної адміністрації діяльність відповідала поставленим цілям;

– правової визначеності й захисту законних очікувань, що розповсюджені у юриспруденції таких країн, як Франція

та Німеччина, тоді як англійські суди неохоче приймають невідповідність здійсненого розсуду законним очікуванням як незалежну підставу для судового перегляду.

Існування такого підходу, як посилення засобів правового захисту, полягає в тому, що різними державами для контролю над здійсненням наданої компетенції в межах країни створено такі інститути, як адміністративні суди, конституційні суди. Проте інколи виникають проблеми, пов'язані з підміною судами повноважень суб'єктів публічної адміністрації шляхом нівелювання різницею між законністю й доцільністю адміністративного розсуду.

Водночас усе більшого значення набувають позасудові засоби правового захисту, серед яких керівництво відповідного відділу (ради, міністерства, служби), державна уповноважена рада, інспектори або уповноважені щодо боротьби з неналежним адмініструванням, незалежні омбудсмени тощо.

Для розуміння підстав, за якими особи, котрі вважають, що їхні права чи інтереси було порушено за результатами здійснення суб'єктом адміністративного розсуду, можуть звертатись для оскарження цього здійснення, і для розуміння, до якого органу чи інстанції варто звертатись для оскарження незаконної діяльності, важливим є викладення норм поведінки публічної адміністрації та засобів правового захисту, що містять указану інформацію, у законі чи кодекси.

Окреслюючи останній підхід щодо уповноваження належних суб'єктів на здійснення адміністративного розсуду, зазначимо, що для його якісного застосування важливим є підвищення довіри до суб'єктів публічної адміністрації та їхньої діяльності. У зв'язку з цим варто брати до уваги таке:

– ступінь, що встановлює, яке рішення делегується суб'єкту публічної адміністрації;

– ступінь незалежності окремих уповноважених суб'єктів установ, організацій від їхніх керівників;

– ступінь участі зацікавлених сторін;

– ступінь парламентаризму чи судового нагляду.

Для їх ефективного функціонування всі сфери життя повинні контролюватись у правовому суспільстві з визначеними нормами та правилами поведінки. Отже, виникає, зокрема, адміністративний розсуд як засіб адміністративного управління. Ефективне здійснення управління можливе лише в тому разі, коли воно існує в межах закону, у вигляді норм, правил, директив, стандартів, інструкцій тощо.

Висновки. Отже, розвиток публічної адміністрації в різних країнах пройшов довгий шлях від його контролю урядами й вищими державними посадовцями до управління, побудованого на підзвітності уряду та прозорості в його діяльності. І хоча на сьогодні, дійсно, не можна остаточно стверджувати про те, що управління суб'єктами публічної адміністрації здійснюється на найвищому рівні, проте простежується підвищення потенціалу та значні зміни в діяльності в бік здійснення належного управління в умовах швидких темпів глобалізації.

Ефективна й дієва публічна адміністрація, включаючи управління державним сектором, просуває та зміцнює демократію й належне урядування. Свою діяльність суб'єкти публічної адміністрації здійснюють шляхом використання адміністративного розсуду та дискреційних повноважень.

Підсумовуючи огляд здійснення розсуду в різних країнах, відзначимо, що адміністративний розсуд має важливе значення, оскільки його відсутність призведе до довільного й необґрунтованого використання таких повноважень, унаслідок чого почнеться руйнування основних принципів адміністративного права.

Список використаної літератури:

1. Stephanou C. Good governance and administrative discretion. Panteion University, Athens [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwiD8LztlvHLAhVB2SwKHV5iBGwQFggoMAA&url=https%3A%2F%2Fwww.unece.org%2Ffileadmin%2FDAM%2Ftrade%2Fworkshop%2FOSCE_0304%2Fpresentations%2FStephanou.doc&usg=AFQjCNHlwNDc9FDBPp-xTGmC6cn-UIYcWA&bvm=bv.118443451,d.bGg.

2. Marwaha Karn & Vaishnav Shrishti. Judiciary: A Ladder between Inevitable Administrative Discretion and Good Governance. *International Journal of Multidisciplinary Approach and Studies*, 2015, Volume 2, pp. 63–72. – [Електронний ре-

сурс]. – Режим доступу : http://www.academia.edu/12395809/Judiciary_A_Ladder_between_Inevitable_Administrative_Discretion_and_Good_Governance.

3. Raymond HO Chi-Keung. The legal limits to administrative discretion: a rule model of public accountability in Hong Kong. *University of Hong Kong*, July 1983, p. 126. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hub.hku.hk/bitstream/10722/30210/1/FullText.pdf?accept=1>.

4. Shapiro, Martin. *Administrative Discretion: The Next Stage*. Berkeley Law Scholarship Repository. *Yale L.J.*, 1982, pp. 1487–1522. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2706&context=facpubs>.

